

Cykl - Poznać Humanizm. Część V

Temat: ROZSADEK

Edukacja wczesnoszkolna. Kl. 1-3

Cykl POZNAĆ HUMANIZM zawiera scenariusze lekcji etyki dla wszystkich etapów edukacyjnych.

WPROWADZENIE DO CAŁEGO CYKLU

Humanizm jest etycznym, naukowym i filozoficznym światopoglądem, który zmienił świat. Jego korzenie sięgają do filozofów i poetów starożytnej Grecji i antycznego Rzymu, konfucjańskich Chin, ruchu Carvaka w klasycznych Indiach. Humanistyczni artyści, pisarze, naukowcy i myśliciele przez ponad pół tysiąca lat wywierali piętno na czasach nowożytnych. Pojęcia nowoczesność i humanizm są często uznawane za synonimy, gdyż poglądy i wartości humanistyczne wyrażają odzyskaną wiarę w zdolność ludzi do samodzielnego rozwiązywania ich problemów i przekraczania granic nieznanego.

Współczesny humanizm datuje swoje początki w renesansie i doprowadził do rozwoju nowoczesnej nauki, wzbudził nowe idee sprawiedliwości społecznej i rewolucje demokratyczne naszych czasów. Humanizm przyczynił się do sformułowania nowego etycznego poglądu, w którego centrum znajdują się takie wartości, jak wolność i szczęście oraz ogólne prawa człowieka.

Międzynarodowa Unia Humanistyczna i Etyczna (IHEU) w dokumencie „Minimal Statement” tak sformułowała swoje przesłanie.

„Humanizm jest demokratycznym i etycznym światopoglądem. Wedle niego ludzie są wolni w odpowiedzialnym nadawaniu swojemu życiu sensu i kształtu. Humanizm jest za rozwojem przyjaznego ludziom społeczeństwa. Jego podstawą jest nasza zdolność do rozsądnych etycznych decyzji oraz do wolnych, krytycznych badań. Humanizm nie jest religijny i odrzuca nadprzyrodzone postrzeganie świata realnego” (Meksyk 1996).

Publikowane w cyklu POZNAĆ HUMANIZM scenariusze lekcji etyki pochodzą ze zbioru „Humanismus kennen lernen” opracowanego przez Humanistischer Verband Deutschlands (Humanistyczny Związek Niemiec). HVD wychodzi z następujących podstaw.

„Humanisci wiedzą, że przy nie małej już znajomości otaczającego nas świata, człowiek i społeczeństwo nie posiadli całej wiedzy. Odpowiedzi na pytania o kształtowanie własnego życia muszą być nieustannie korygowane społecznie i naukowo.

Światopogląd humanistyczny powstaje ze ścierania się opinii. Ten spór dokonuje się w nowoczesnym, współczesnym humanizmie z uwzględnieniem następujących zasad.

- **Indywidualność.** Niepodważalnym punktem wyjścia jest wyjątkowość, niepowtarzalność każdej istoty ludzkiej. Humanisci przyznają jej suwerenne decyzje. Uznają i podzielają jej życzenia i prawa do życia wedle własnych zasad.
- **Samookreślenie.** Wszyscy ludzie mają jednakowe prawo do nieskrępowanego rozstrzygnięcia o swoim życiu i do swobodnego wyboru własnego światopoglądu. Samookreślenie jest połączeniem osobistej wolności i społecznej odpowiedzialności; należą do niego świadomość granic ludzkich możliwości i zdolność do stosownego samoograniczenia się.
- **Otwarcie na świat.** Humanisci kształtują swoje poglądy bez odnoszenia ich do Boga i do innych instancji metafizycznych. Nie potrzebują żadnej istoty wyższej, ponad stworzone przez ludzi instancje pocieszenia, miłości, nadziei, kary lub zachęty.
- **Solidarność.** Humanisci pracują nad przygotowaniem ludzi do tolerancyjnych, solidarnych i odpowiedzialnych zachowań i do takiego kształtowania ich wzajemnych relacji, aby we wszystkich dziedzinach życia było możliwe odpowiedzialne samookreślenie się.
- **Krytycyzm.** Wychodząc z humanistycznego światopoglądu humanisci wspierają konstruktywny i odpowiedzialny przepływ idei. Krytykują każdy dogmatyzm i nie głoszą „prawd”, które nie podlegają żadnej krytyce i dyskusji.” (Hannover, grudzień 2001)

Podczas lekcji z cyklu POZNAĆ HUMANIZM uczniowie odnoszą się do następujących pytań.

- Co to jest rzeczywistość?
- Jak zachowujemy się wobec nieznanego?
- Czy istnieją prawdy absolutne?
- Co to jest religia i jak interpretujemy poszczególne rodzaje wierzeń?
- Na czym opiera się moja etyczna orientacja?
- Co myślę o sensie życia?

CELE NAUKI

- Nauczycielka wspiera uczniów w świadomym rozwijaniu ich własnego pojmowania życia.
- Uczniowie poznają i uczą się poszanowania podstawowych idei światowego humanizmu

i humanistycznego pojmowania życia: samostanowienia, godności ludzkiej, społecznej odpowiedzialności, terażniejszości i doczesności.

- Uczniowie poznają osobistości z przeszłości i terażniejszości, które publicznie angażowały się lub angażują na rzecz idei humanistycznych.

Podstawowe idee humanizmu, zwane też postulatami humanistycznymi są tematami poszczególnych lekcji cyklu POZNAĆ HUMANIZM. Postulaty te, a zarazem tematy poszczególnych lekcji, to:

- Przynależność do natury
- Równość
- Poczucie wspólnoty
- Wolność
- Rozsądek

WSKAZÓWKI DLA WSZYSTKICH LEKCJI CAŁEGO CYKLU

MATERIAŁY

Możliwie duży arkusz białego papieru oraz kartki formatu A5, grube mazaki, taśma klejąca.

Nauczycielka przygotowuje plakat pod hasłem „Człowiek w centrum uwagi”. U góry plakatu napis: *Co potrzebuje człowiek do szczęścia?*

Uczniowie dostają kartki A5, na których będą notować, co im się kojarzy z tytułowym pytaniem. Na jednej kartce zapisywana jest tylko jedna myśl. Kartki odnoszą się do aktualnego tematu lekcji. I tak na przykład.

Temat RÓWNOŚĆ; ewentualne odpowiedzi:

- Wszyscy ludzie są równi.
- Każdy powinien być równo traktowany.
- Każdy powinien być sprawiedliwie traktowany.

Temat POCZUCIE WSPÓLNOTY; ewentualne odpowiedzi

- Człowiek potrzebuje innych ludzi.
- Człowiek jest istotą społeczną.

Temat ROZSADEK; ewentualne odpowiedzi

- Człowiek w swoim postępowaniu ma prawo kierować się rozsądkiem.
- Itd. itp.

Po upewnieniu się, że wszyscy wypełnili kartki, nauczycielka prosi uczniów o przyklejenie karteczek na plakacie pod aktualnym tematem lekcji.

Plakat jest w taki sam sposób wykorzystywany przy przerabianiu pozostałych tematów lekcji

Rozsądek

Wariant 1.

Scenariusz przedstawienia *Nóż*

Scena 1

(Sklep z artykułami żelaznymi. Właściciel sklepu, pan Buchwald oraz Karl, klient)

Karl Dzień dobry, panie Buchwald

Pan Buchwald Dzień dobry, Karl, co mogę dzisiaj dla ciebie zrobić?

Karl Pilnie potrzebuje farbę. Chcę pomalować altankę.

Pan Buchwald Nie widzę na regale lazury do drewna, muszę zejść do piwnicy.

(podchodzi do regału)

(Pan Buchwald schodzi do piwnicy i Karl zostaje sam w sklepie. Dostrzega stojak z nożami i chowa jeden do kieszeni)

Pan Buchwald No to mamy, co potrzeba. Puszka kosztuje 6,50 Euro

Karl *(mruży)* Dziękuję, oto należność. Do widzenia.

(Karl szybko wychodzi ze sklepu)

Scena 2

(Na ulicy. Karl biegnie i zderza się z Peterem. Obaj upadają na chodnik).

Peter Człowieku, czyś zwariował. Kto cię tak goni?

Karl *(zmieszany)* Nie uwierzysz, co zrobiłem przed chwilą. Ukradłem

Buchwaldowi nóż.

(pokazuje nóż Peterowi). On jest chyba bardzo drogi. Byłem sam w

sklepie i nikt mnie nie widział.

Peter *(poruszony)* Co zrobiłeś? Ukradłeś nóż? I to akurat panu Buchwaldowi, który zawsze jest taki miły!

Karl Co to za różnica, skoro nikt mnie nie złapał. Nie interesuje

mnie, co ty

o tym myślisz.

Peter *(zaszokowany)* Zastanów się, jeszcze cię mogą złapać. Powiedziałeś, że byłeś sam

brak. w sklepie, a nóż jest drogi. Buchwald na pewno zauważy jego

Wystarczy, że skojarzy sobie fakty i na pewno padnie na ciebie.

Czy

nie możesz po prostu położyć nóż z powrotem na miejsce?

Karl Wykluczone. Nie ma żadnych dowodów i tylko tobie to powiedziałem,
bo jesteś moim najlepszym przyjacielem. Przecież mnie nie wydasz.
To byłoby słowo przeciwko słowu, a ja się nie przyznam. Nieraz trzeba kłamać, żeby się wyratować. A może mi zazdrościsz, że mi się udało?

Michaela Co nowego?
(podchodzi do chłopców i idą dalej razem)

Peter Właśnie rozmawiamy o kradzieży.
Karl Najważniejsze, żeby nie dać się złapać.
Michaela Ale kradzież jest przestępstwem. Niezależnie, czy cię złapią, czy nie.
Musimy przestrzegać prawa, czy może nie?
Karl Prawo jest po to, żeby go łamać. Jeśli złamiesz prawo i nikt cię nie złapie, kogo to obchodzi? Ludzie bez przerwy łamią prawo. Przekraczają prędkość na drodze, jeżdżą na gapę metrem i kradną.
Grunt, żeby nie dać się złapać!
(Spotykają Chrissy i Nadin i pytają je o zdanie)

Chrissy Nawet, jeśli sprawcy nie złapią, a nawet gdyby nie było żadnych praw, to nie należy tak postępować.
Karl A co jest złego w takim postępowaniu?
Chrissy Jak by to było, gdyby wszyscy kradli. Nie można byłoby nikomu zaufać. Tylko najsilniejsi przeżyliby na takim świecie. Jeśli chcesz kraść, to musisz być najsilniejszy.
Nadine Niezależnie, czy komuś kradzież się podoba, czy nie, to skutki są takie same. Nawet, jeśli bym wiedziała, że mnie nie złapią i nawet gdyby nie było żadnego prawa, to bym nigdy nic nie ukradła, bo to nie jest w porządku. I nie wiem, czy chciałabym mieć złodzieja za przyjaciela.

Scena 3

(W klasie. Uczniowie stoją razem i rozmawiają. Podchodzi Karl i wszyscy milkną. Lilly zwraca się do Karla).

Lilly Człowieku, o tobie mówi się piękne rzeczy. To rzeczywiście wariactwo, co ty robisz. Pokaż ten nóż.

Nadine Myślałam, że wczoraj sobie tak żartowaliście. Ty naprawdę ukradłeś ten nóż??!

(Karl podchodzi do Petera i uderza go w twarz)

Karl Należy ci się to od rzekomo najlepszego przyjaciela.

Peter Co jest! Myślisz, że możesz sobie pozwalać na wszystko!

(Obaj chłopcy rozpoczynają bójkę. Tobi, Nico i Mehmet podbiegają do bijących się kolegów)

Nico i Mehmet Peter, Peter, Peter...

(kłaszczą i krzyczą)

Tobi Dlaczego uderzyłeś Petera. To jest mój przyjaciel

(rzuca się na Karla)

Pani Nauczycielka Co jest z wami. Wszyscy na miejsca! Nie mamy czasu na wygłupy.

Wiecie przecież, że dzisiaj jest klasówka z matematyki.

(Kiedy wracają na miejsca, Karl chwycił Petera za ramię)

Karl Przykro mi Peter. Wszystko naprawię. Pozostańmy przyjaciółmi.

Proszę.

Scena 4

(Karl po cichu wchodzi do sklepu żelaznego. Wygląda na to, że nikogo nie ma w środku. Karl podchodzi do stojaka z nożami myśliwskimi i wkłada rękę do kieszeni. W tym momencie ktoś mu kładzie rękę na ramieniu).

Pan Buchwald Co robisz, Karl?

Karl Po prostu nie mogłem tego zatrzymać, panie Buchwald *(oddaje nóż)*.

(mówi bardzo szybko) Moi przyjaciele przekonali mnie, że to jest źle, kraść. Ja nie chciałem

ukraść tego noża, ale tak pięknie wyglądał *(Karl zacina się)*. I

potem

rozmawialiśmy o tym i wszyscy mówili, że to jest źle. A Nadine

to

powiedziała, że nie chciałyby mieć złodzieja za przyjaciela, a

jak tak

ją lubię. I Petera też. Dlatego wszystko przemyślałem *(zwiesza głowę)*.

Pan Buchwald Wiesz, co ja myślę?

Karl Nie wiem, panie Buchwald.

Pan Buchwald Myślę, że masz bardzo mądrych przyjaciół.

Karl Wiem.

Pan Buchwald Jak myślisz, co teraz powinno się stać?

Karl Nie wiem, ale sądzę, że muszę zapłacić za swój czyn. Czy

pójdę do

więzienia?
Pan Buchwald Nie wiem, czy byś zapłacił za swój występek siedząc w
więzieniu.
(zawiesza głos)
Wiesz co? Przez trzy najbliższe soboty będziesz przychodzić
do
sklepu pomagać mi. Jeśli to zrobisz, nóż będzie twój. W ten
sposób
za niego zapłacisz.

(Karl wybiega szczęśliwy ze sklepu)

Źródło: Brigitte Wieczorek-Schauerte, *Sterben Äpfel auch?* – Mühlheim 1996

W celu wprowadzenia w temat, przed przeczytaniem scenariusza należy przeprowadzić rozmowę.

Pytania pomocnicze

- Co dla was znaczy, zachowywać się rozsądnie?
- Co znaczy słowo „rozsądek”?

Przedstawienie *Nóż* dotyczy kradzieży. Karl pod działaniem impulsu, bez zastanowienia, ukradł nóż w sklepie żelaznym. W rozmowie z przyjaciółmi, pod wpływem ich argumentów, zrozumiał, że zachował się nierozsądnie. Odniósł nóż do sklepu. Nauczycielka przydziela role i dzieci czytają scenariusz. Następnie omawia z dziećmi odegranie przedstawienia.

Pytania pomocnicze

- W jaki sposób Karl podjął decyzję kradzieży noża?
- Jak przyjaciele Karla doszli do osądzenia jego postępowania?
- Dlaczego Karl odniósł nóż do sklepu?
- Co ma wspólnego rozsądek z kradzieżą?

Wariant 2

Ćwiczenie: za i przeciw

Cel ćwiczenia: dzieci powinny wsłuchać się w argumenty innych uczniów i podjąć decyzję w trudnej kwestii, kierując się rozsądkiem. Nie powinny przy tym tłumić swoich emocji.

Przygotowanie: ustawić krzesła w dwóch rzędach; musi ich wystarczyć dla wszystkich uczniów. Na jednej kartce A4 napisać dużymi literami ZA, a na drugiej PRZECIW i oprzeć je o rzędy krzeseł. Jeden rząd będzie argumentował za, drugi rząd przeciw. Nauczycielka zapisuje na tablicy problemy do dyskusji i uzupełnia jej propozycjami uczniów.

Propozycje

ZA

PRZECIW

Kto jest za karą śmierci?   Kto jest przeciwko karze śmierci?
Kto chce sam wybierać nauczycieli?   Kto nie chce sam wybierać nauczycieli?
Kto sądzi, że kłamstwo jest złe?   Kto nie uważa kłamstwa za złe?
Kto chce zlikwidować prywatne auta?   Kto jest przeciw likwidacji prywatnych aut?
Kto się zgadza na pracę zarobkową dzieci?   Kto się nie zgadza na pracę zarobkową dzieci?

Przeprowadzenie ćwiczenia: po wskazaniu rozpatrywanego problemu uczniowie siadają w rzędzie oznaczonym za lub przeciw. W razie potrzeby przenieść krzesła do bardziej „obstawianego” rzędu. Po kolei dzieci mówią swoje argumenty za dokonanym wyborem za lub przeciw.

Celem ćwiczenia jest przekonanie naprzeciwko siedzącego ucznia do swojej zdania. Dzieci, które zdecydowały się przesiąść do innego rzędu uzasadniają swoją decyzję. Celem ćwiczenia nie może być ściągnięcie wszystkich uczniów do jednego rzędu. Zabawa kończy się, kiedy nikt nie zgłosi nowych argumentów, lub kiedy nikt więcej nie zmieni rzędu krzesel.

Pytania pomocnicze

- W jaki sposób podjąłeś swoją pierwszą decyzję (przed wysłuchaniem argumentów)?
- Na ile ważne jest dla Ciebie, żeby argumenty były rozsądne?
- Jaką rolę przy podjęciu decyzji odegrały Twoje emocje?
- Czy zmiana rzędu była dla Ciebie trudna?
- W jakich sytuacjach bierzesz pod uwagę zdanie innych?
- Czy jest ktoś, do kogo zawsze byś się przyłączył?

Na podstawie: „Humanismus kennen lernen, für den humanistischen Lebenskundenunterricht”, wydane przez Humanistischer Verband Deutschlands, Landesverband Berlin, tłumaczył i opracował

Andrzej Wendrychowicz